

PLUMALHON

Nº 4

R-9492

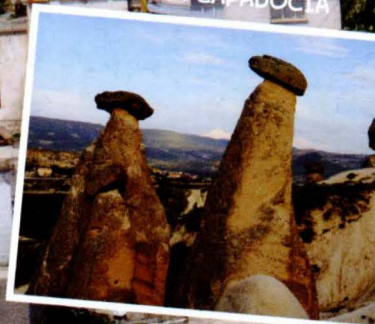

CEDOC P. 4 ► ACTUALITAT
Donati

Era Capadócia

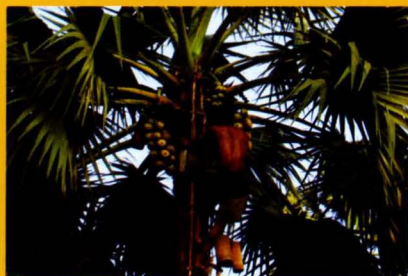
P. 6 ► ERA CAPADÒCIA

P. 6 ► ERA CAPADÒCIA

P. 12 ► SABA DE PALMÈR

P. 16 ► ES VOLCANS

P. 6 ► ERA CAPADÒCIA

MODS MESCLATS

L	A	C	T	I	V	I	T	A	T	E	N	T	I	U
R	E	I	T	S	E	M	R	A	R	U	T	R	O	T
J	I	T	C	N	M	I	N	I	S	T	R	E	D	R
P	A	A	O	D	I	C	T	A	D	O	R	X	S	
E	T	N	P	I	S	G	P	M	A	F	R	B	P	G
M	R	A	T	S	E	R	R	A	T	N	E	V	N	I
P	O	F	A	O	N	A	E	C	C	X	C	R	L	L
E	C	S	I	L	P	O	S	O	H	L	I	R	E	P
R	S	U	R	P	I	H	I	Z	X	D	C	N	G	R
A	E	V	E	X	C	M	D	C	A	C	L	O	E	O
I	U	O	S	E	C	Y	E	V	P	A	A	I	N	G
R	E	L	I	G	I	O	N	N	V	U	R	T	D	R
E	L	C	G	M	U	E	T	A	T	C	R	S	A	A
T	X	A	P	O	L	I	T	I	C	A	Z	E	S	M
A	E	N	S	U	C	C	E	S	S	O	R	U	A	A
B	I	M	A	N	U	S	T	N	E	W	Q	Q	B	E

ACTIVITAT
ALIMENTAR
ARMA
ARRESTAR
ASSASSINAT
ATENTIU
BASA
BATERIA
CAPTAIRES
DICTADOR
EMPERAIRE

ENVADIR
ERUPCION
ESCÒRTA
EXPLOSION
FANATIC
INVENTAR
LAVA
LEGENDA
MESTIÈR
MINISTRE
PERILHÓS

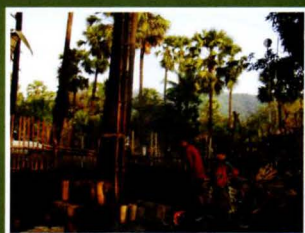
POLITICA
PRESIDENT
PROGRAMA
QUESTION
RECICLAR
RELIGION
SUCCESSOR
TORTURAR
TSUNAMI
VOLCAN

P. 4 ► ETH PEISH S' ACABE

P. 6 ► ERA CAPADÒCIA

P. 12 ► SABA DE PALMÈR

PLUMALHON

B. p. 50486
F-64238 LESCAR INDUSPAL CEDEX
Tel. : 05 59 81 02 59
Fax : 05 59 77 97 43

Directora dera publicacion :
Brigitte Bouncer
Cap redactor : Brigitte Bouncer
Conselhèrs lingüistics : Sèrgi Carles
Compaginacion : Vistedit (64230),
Brigitte Bouncer

Belem 70 — 64160 St Jammes
RCS 491986659

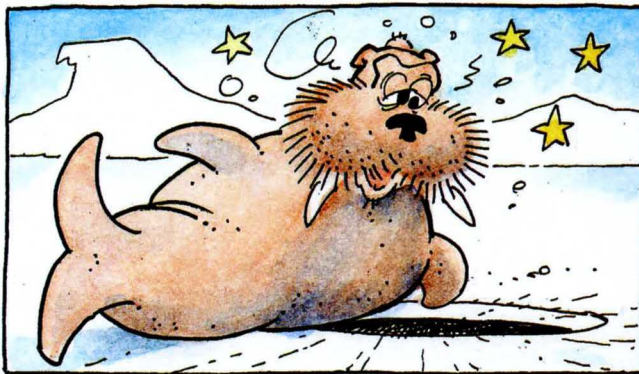
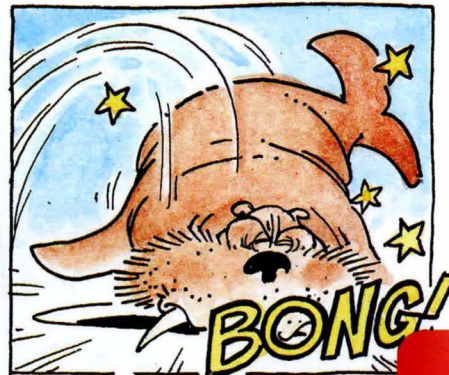
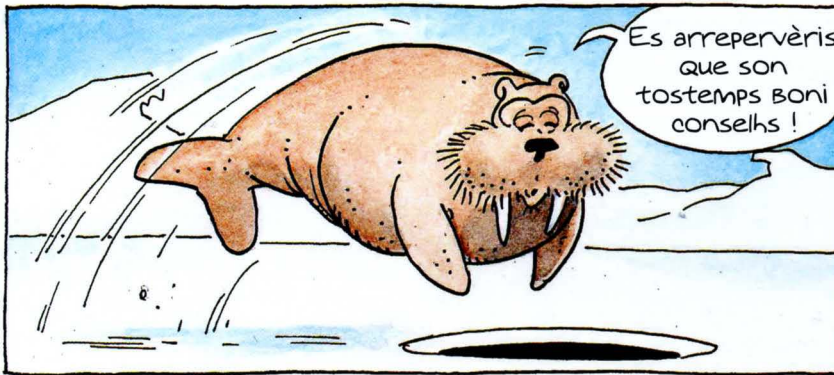
SARL SCOP deth capitu de 17 076 €
Sièti sociau a Lescar (64230)

Plumalhon ei publicat damb era ajuda de :

Conselh Generau d'Aran

Pòl-Emili

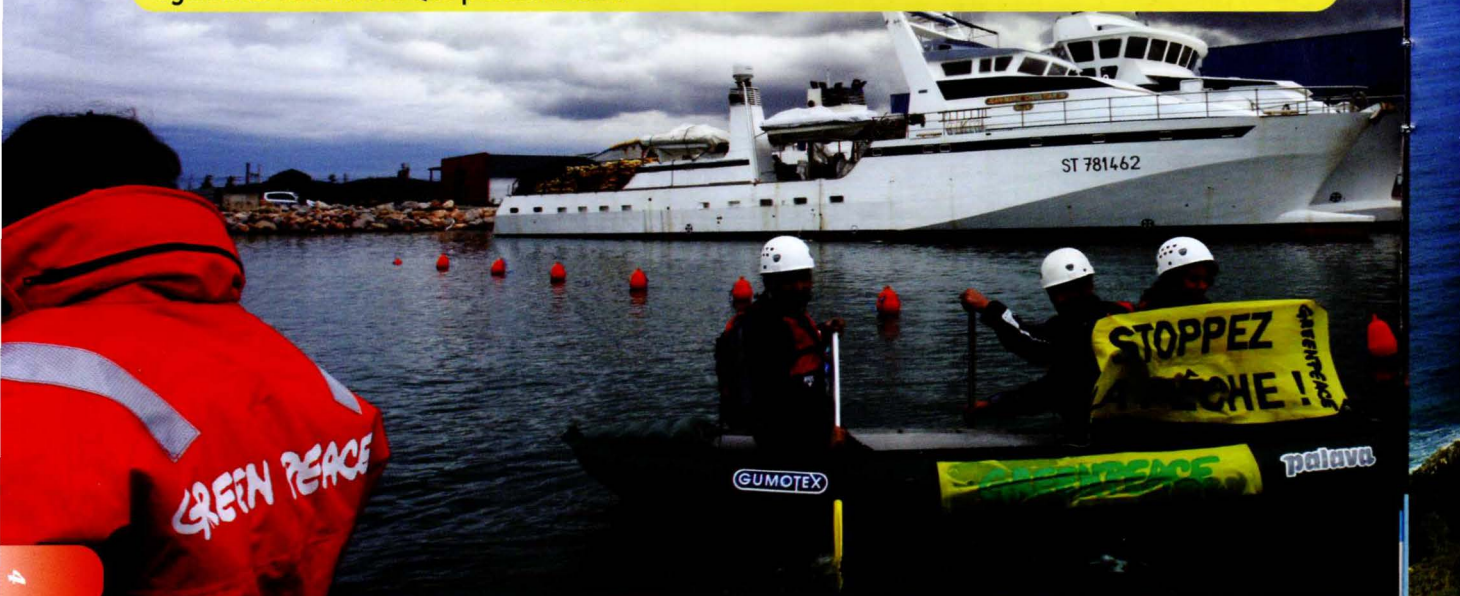

S'a acabat eth temps quan pensàuem qu'es riqueses des oceans non se podien pas estar. Mès, podem imaginar ua mar sense peish, oceans sense vida, mars e pòrts sense pescaires ?

Cau creir que serà atau se continuam de uedar era mar e de pescar sense tier compde.

Segon es expèrts des Nations Unides es peishi son en perill e poderie èster qu'era riquesa des mars siguesse agotada en 2050.

Es rasons d'aguesta situacion son multiples, mès era prumèra qu'ei pr'amor qu'es òmes pesquen massa e mau ; qu'ei era soberpesca. Totun, que i a solucion entà impedir aquera catastròfa, mès que cau que sigam mès rasonables. Que pescam massa.

E SE NON I AUESSE MÈS PEISH ENA MAR...

SE PESQUE MASSA

Son massa nombrosi es batèus grani que son vertadères fabriques de pescar. Es techniques modèrnes de pesca intensiva ueden es mars. A mès, es Estats paguen entà modernizar encara mès es batèus e participan donc en uedar encara mès lèu es mars. Es expèrts alèrten ara comunitat internacionau, pensen que valerie mès ajudar as pescaires que pesquen de faïçon mès tradicionau, mens intensiva e donc mès respectuosa dera vida marina. Ei clar que cau dar era prioritat as batèus petits e a techniques que respècten er equilibri ecologic.

RESÈRVES

Entre es solucions que permeten empedir era desaparicion deth peish i a era creacion de resèrves naturaus. Qu'auem hèt grani parcs naturaus sus tèrra, alavetz perquè non hèr parièr ena mar? En aqueres resèrves era pesca ei hòrabandida e eth peish se i poderie reproduir. En entorn d'aqueres zònes era pesca i serie reglamentada.

ES PRAUBI SON ES PRUMÈRS PERTOCATS

Sense dobte, era desaparicion deth peish serie ua catastròfa entara umanitat. Un miliard de persones, e era màger part des païsi mès praubi deth mon, viuen auent eth peish com aliment prumèr. Represente trabalh entà 35 milions de pescaires mès tota era activitat que i a ar entorn dera pesca. Que son naut o baish 170 milions d'emplecs que hèn a víuer milions de familhes. Quan era resèrva de peish baishe, es pòrts dèishen era sua activitat, es fabriques barren e era gent se tròbe sense mieis entà víuer.

Eth 80 % des espècies de peish son soberpescades a un punt qu'eth sòn renovelament naturau ja non ei pas mès assegurat. Açò vò díder qu'aqueri peishi les an començat a cercar ena resèrva. Tà d'outes ja ei masa tard e que sabem qu'era populacion ei en via de desaparicion.

Cada còp mès es batèus son capables d'anar a pescar peish que, un còp ère, non se podie pas atrapar. Era capacitat de pesca des batèus d'aué qu'ei, diden, dus còps superiora a çò que pòden suportar es oceans. Que cau donc pescar mens e melhor. Que cau batèus mès petits e que cau poder controlar melhor çò de pescat. Vertat ei, es riqueses des oceans que son de toti, non son pas dera propietat der un o der aute.

ORIENT-MEJAN

Era Capadòcia qu'ei ua region de Turquia que se tròbe en centre deth país. Es òmes que i an catat cases, glèises, e vilatges sancèrs pendent diuèrsi sègles.

ETH PAÍS DES VILES ENTERRADES

Qu'ei un planèr naut. En ivèrn que i hè hered. Ei ua region volcanica e des de hè milions d'annades es volcans, es erupcions e era erosion qu'an creat un paisatge sense parion en mon. Es volcans se diden Erciyes, Hasandagi e Gölludag e se tròben en entorn dera region e an estat actius pendent ueit milions d'annades. Quauqu'uns an estat actius non hè pas guaire temps perque sabem que i auec erupcions 2200 ans a. Tròberen pèces de moneda dera epòca romana a on se i pòt veir un volcan d'a on ges hum.

Atau, es erupcions an enviat regularament pes aires ua quantitat grana de cendre e de brasa que se depositèc en jaces mès o mens regulars de cent a cent cinquanta mètres d'espessor. En interior se i tròben ròques mès dures, com eth basalt o alavetz tròci que sigueren enviadi pes aires enes explosions. Nombrosi petiti volcans segondaris modificauen soent eth paisatge e a còps que colaue eth basalt e caperaue ua partida dera region.

E dempús, eth temps qu'a hèt era sua òbra damb es ploges. En riulejar, era aigua comencèc de hèr-se camins enes parts mès dures deth terrenh. Hec hònts e barrancs. A on i auie ua arròca mès dura, eth terrenh ère protegit dera erosion dera aigua. Ei atau que se formèc aqueth paisatge de vaths e de planèrs.

Enes vilatges sosterrans i auie pòrtes entà barrar eth camin a un enemig. Qu'èren pèires redones com mòles de molin. Que hègen a arrodar aquera pèira entà barrar era entrada.

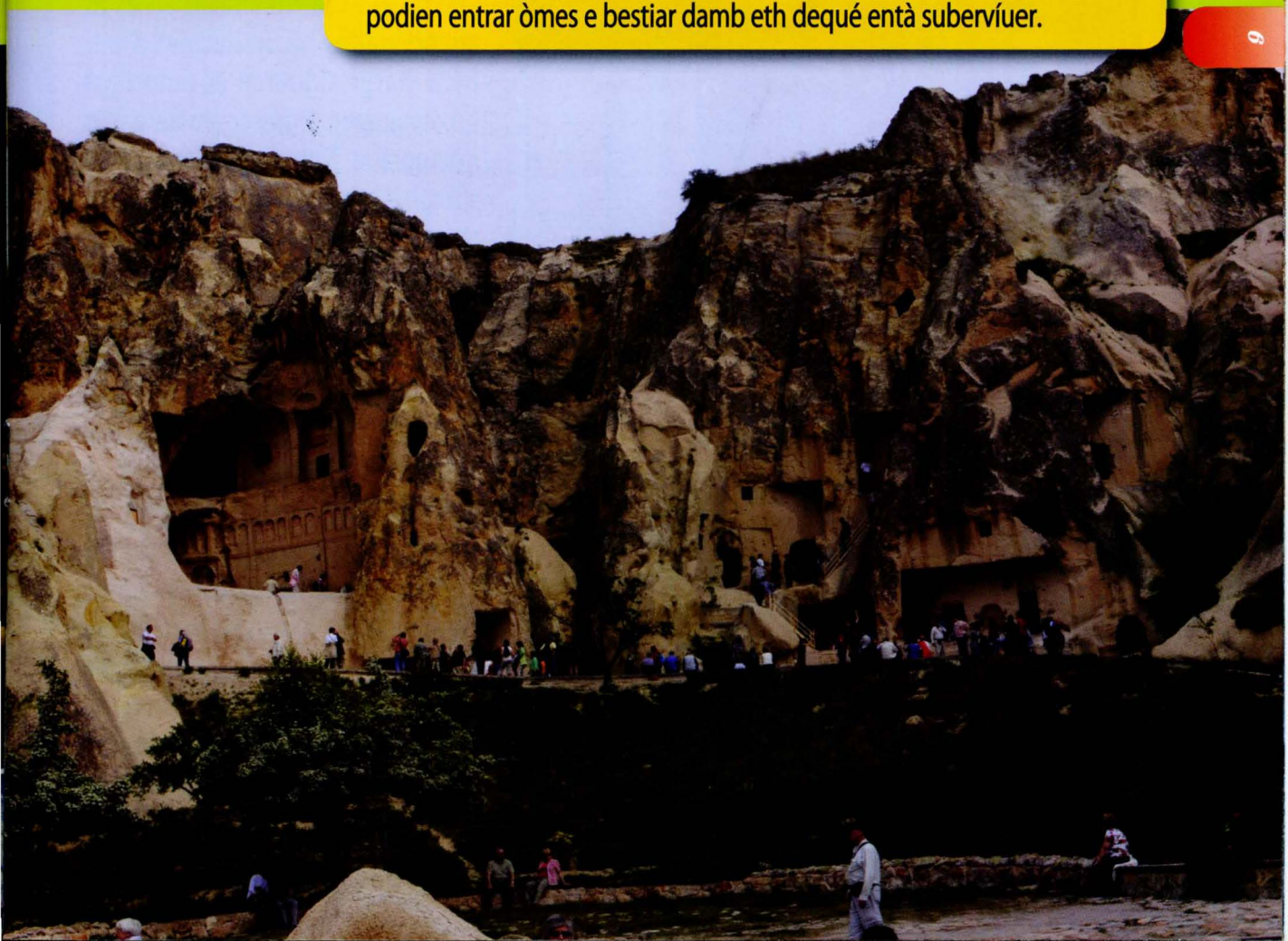
VILATGES CATATS LAGUENS DERA PÈIRA

Era region de Capadòcia ei coneishuda pes sòns paisatges, mès tanben pera utilizacion que hègen es òmes dera especificitat deth terrenh. Heren cases, glèises e vilatges sancèrs catant era part mès trenda deth terrenh. Qu'ère un bon horat entà poder-se hicar arrecès dera calor e deth hered. En catar lòcs entà víuer laguens dera arròca es variacions de temperatura que son mendres. Ei ua bona isolacion termica. Ací quan arribe er iuèrn era temperatura que pòt baishar enquia -20° e en estiu que pòt hèr calor. Quauques cases catades ath ras des montanhes encara servissen ; son fragiles e donc se pòden des-hèir.

Es estatjants dera region se comencèren a protegir catant vilatges sosterrans hè quasi 2 500 ans. I a mès de 250 viles e vilatges sosterrans en Capadòcia. Èren soent lòcs entà hicar-se arrecès des enemics, perque non i a pas bric de decoracion e d'ondraments. Que volien poder demorar protegidi per quauqui dies o quauques setmanes. Que i podien entrar òmes e bestiar damb eth dequé entà subervíuer.

Tèxte e fòtos Patrick Cabrol

Agò que son es « daunes cohades » o « humenèges des hades ». En aquera region de Capadòcia n'i a en grana quantitat. Se hèn gràcies ara erosion.

Lèu totes es vielhes cases an estat abandonades hè un detzeat d'ans. Bèth viatge sigueren es autoritats qu'obliguèren a gèsser ara gent que i demoraue. S'ua part de montanha s'arribe a esbauçar, es que i son risquen de demorar-i enterradi. Estances nauères sigueren bastides ath pè des malhs damb es hiestretes caracteristiques d'aqueth parçan. Es glèises ancianes tanben son menaçades. Ei era lei dera natura. Ei eth temps que hè era sua òbra de destruccion mès tanben de construccion com aqueres humenèges de hades, qu'en diden ; qu'apareishen a man en man qu'era aigua des-hè era tèrra. Er òme qu'a adobat aqueth paisatge naturau pendent mès de 2000 ans e aguest, aué encara, càmbie regularament de cara.

aisit

	4		8	6		3
6		9		2		
7	3		9		6	5
		6			3	5
		1	2	5	8	
	9	5			2	
1		7		4		6
			5		4	2
	5		6	7		1

aisit

			5	1	2	
2			4	9	6	3
3		6	8			9
			2	8		7
6	8					3
9	2		7	6		
	4				7	3
7			2	1	9	
		9	5	3		

mejan

4	2		1		9		7
		6	3				
9			6			3	2
			8			5	7
8	7						1
	9	5		2			
	6	9			8		2
				1	7		
7			2		5		4

mejan

		8	3				4
4				1			3
	3	7	8	9			2
	8		1	2			
6							1
				3	9		6
	2			4	5	6	8
7				8			9
	9				3	4	

difficil

			9			5	7
	7		1				
	3		6		4		8
					3		5
	1	4	2		7	3	6
3			4				
4		3			6		8
					4		9
5	6			3			

difficil

	5		7			4	6
				2			8
	1		9				
					5		8
	9	4	3		1	5	7
5			4				
					4		2
8	7			5			
4		5			7		6

Nombres de manca

Es nombres que son de manca son entèrs compres entre 0 e 9.

	2			18
7	0			21
	7		1	11
				14
		9		27
28	19	12	14	15

Addiciona :

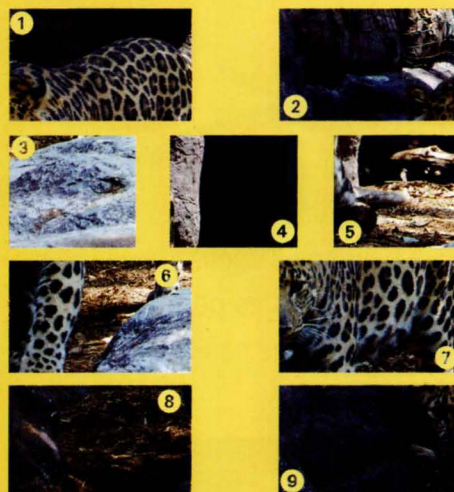
- es chiffres de cada reng; eth totau que cau trobar qu'ei indicat ara dreita.
- es chiffres de cada columna; eth totau que cau trobar qu'ei marcat baish.
- es lignes diagonaus; es totaus que son indicats naut, baish e a dreita.

			0	12
	6		4	18
	4		6	17
	5		0	15
27	18	13	10	16

Puzzle

Plaça cada tròc en sòn lòc.

BIRMANIA

Tostemps es òmes qu'an vist de hèr begudes en utilizar es plantes o es frutes des arbres.

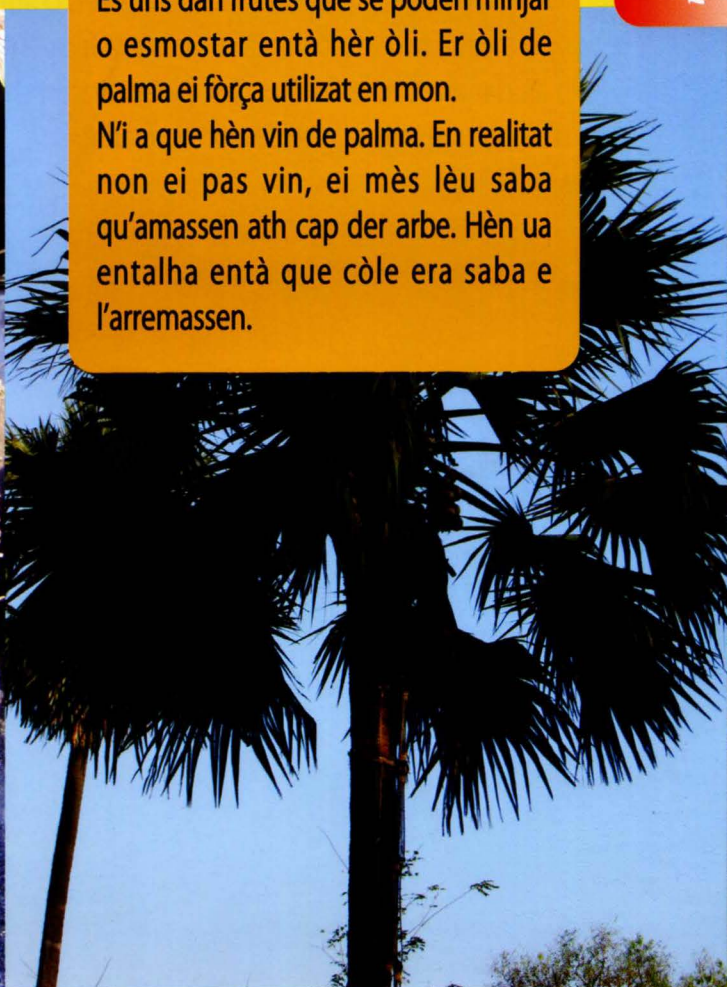
SABA DE PALMÈR

Tèxte e fòtos Pascale Grosclaude

Qu'auem eth vin hèt damb eth chuc der arradim fermentat. Qu'ei ua bevenda alcoolizada. Qu'ei parièr damb es pomes quan hèn sidra : que i a alcoòl tanben.

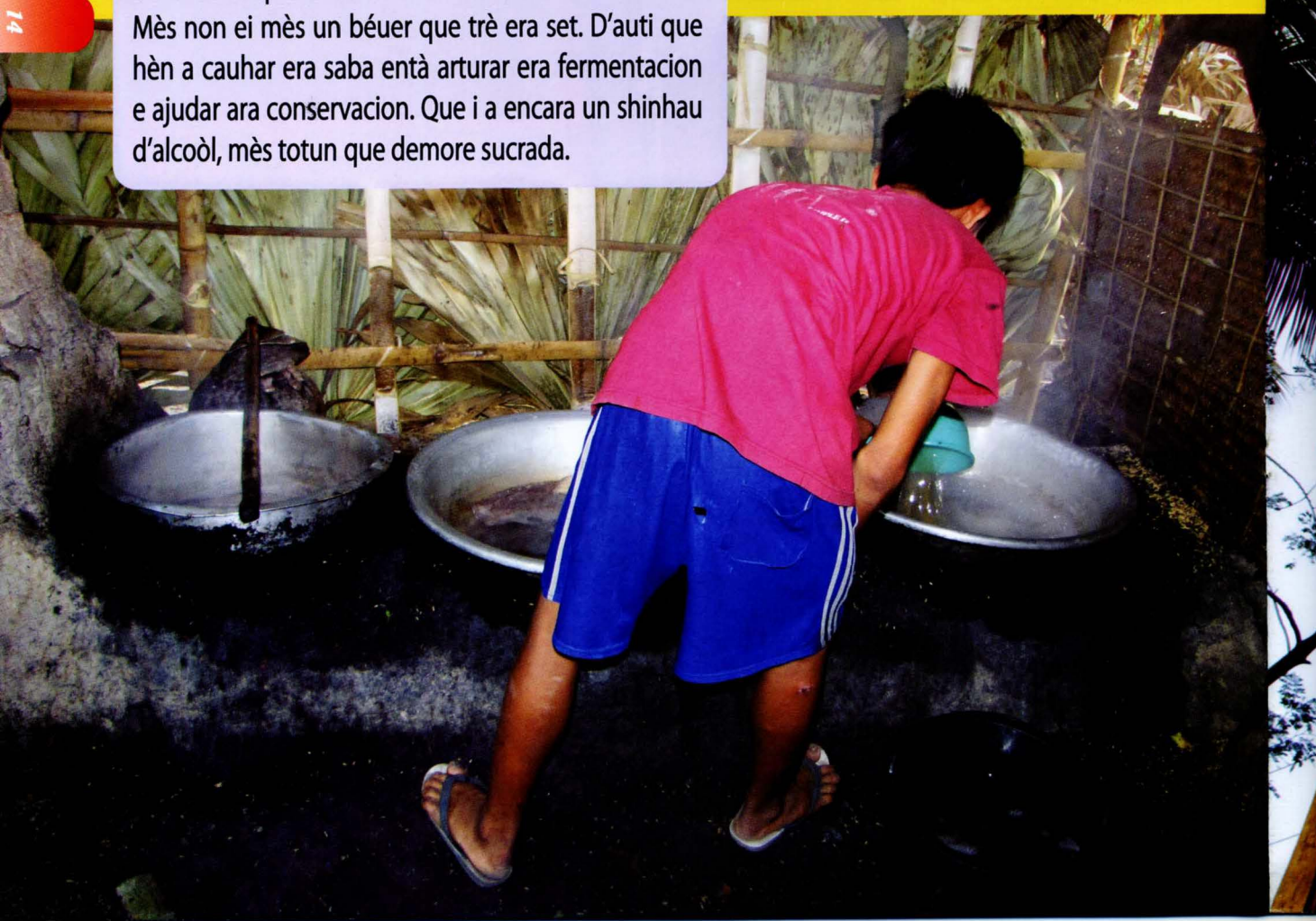

Pòden hèr ua bevenda damb un arbe que ven enes païsi tropicaus. Ei eth palmèr ; o mèslèu es palmèrs, pr'amor que i a mèl d'ua varietat de palmèrs. Es uns dan frutes que se pòden minjar o esmostar entà hèr òli. Er òli de palma ei fòrça utilizat en mon. N'i a que hèl vin de palma. En realitat non ei pas vin, ei mèl lèu saba qu'amassen ath cap der arbe. Hèl ua entalha entà que còle era saba e l'arremassen.

Quan ges der arbe, quan ei fresc, aqueth chuc blanquínos qu'ei sucrat e que se pòt béuer atau. Lèu se met a borir, a fermentar, e que comence a èster alcoolizat. Ath cap d'un dia o dus qu'ei de mau béver, pr'amor qu'ei hòrt e que se pique tanben. Alavetz tà sauvar-lo s'a de tractar.

Atau, segon es cultures e es païsi era saba deth palmèr ei tractada de faïçon diferenta entà que la poguen sauvar e consumir mès temps. N'i a que la destillen e que ne trèn ua bevenda fòrta en alcoòl. Mès non ei mès un béuer que trè era set. D'auti que hèn a cauhar era saba entà arturar era fermentacion e ajudar ara conservacion. Que i a encara un shinhau d'alcoòl, mès totun que demore sucrada.

Anar a cuèlher era saba deth palmèr non se hè pas sense perillh. Cau pujar enquiath capcimalh der arbe. Es òmes utilizan techniques diferentes entà pujar. Com ac ves en aquestes fòtos, en Àsia deth sud-èst ac hèn damb ua escala qu'estaquen ara cama deth palmèr. Diuèrsi còps per dia van a remplaçar es vaishèths hèti de bambó quan son plei e que n'í meten de vuets.

SE DESVELHEN ES VOLCANS ?

ISLÀNDIA

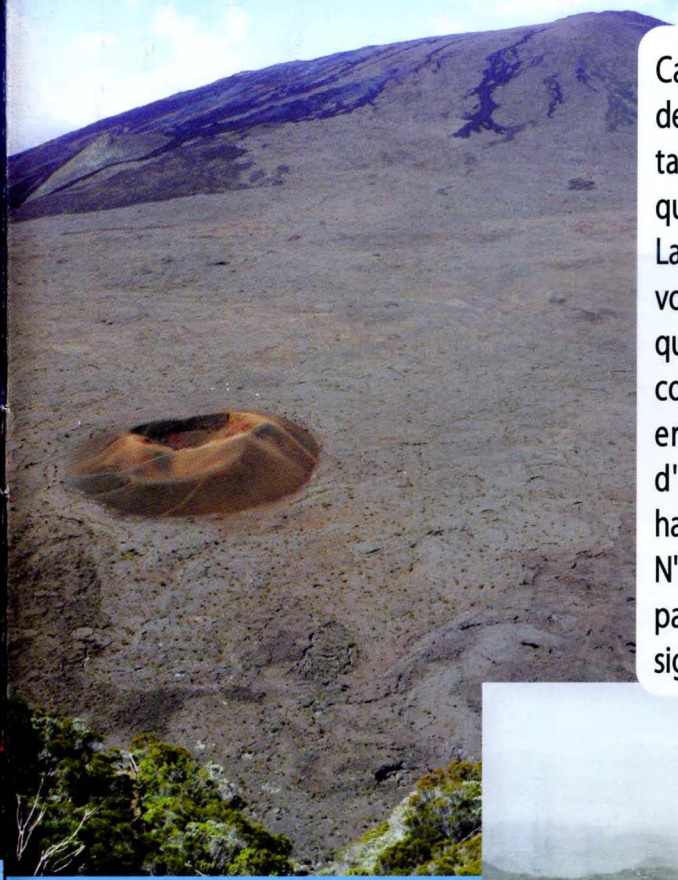
Non son pas adromits
mès que desbrenbam
era sua existéncia.

Dempús dera erupcion der
Eyjafjöll en Islàndia qu'auem
vist qu'es volcans podien
destorbar era nòsta vida
vidanta. Que cau saber
qu'aqueh volcan islandés ei
considerat pes especialistes
com un petit volcan
comarat damb d'auti.

Er Eyjafjöll s'a manifestat
quate còps en quinze sègles
de temps. Eth darrèr còp
qu'ère entre 1821 e 1823.

UN GLACÈR ISLANDÉS

Cada còp que i a domaus, mès qu'ei petiton ath costat deth Mont Katla, eth sòn vesin cent còps mès potent. Eth tanben se desvelhe de quan en quan : eth darrèr còp qu'ère en 1918. Mès era grana pòur des islandesi qu'ei eth Laki. Qu'ei un parçan a on se tròben 130 cratèrs. Aqueth volcan que coneishec ua erupcion des gigantes en 1783 qu'envièc pes aires ua quantitat de cendre e gas qu'auèc consequéncias en clima de tota Euròpa e mès enlà. Era erupcion qu'aucic tanben un quart dera poblacion d'Islàndia pr'amor qu'era poblacion patic ua longa hamièra.

N'i a que se demanen s'era erupcion der Eyjafjöll non serie pas un signe anonciador d'un desvelh deth Katla, com siguec eth cas mès d'un còp.

NAUT, ETH CAP DERA FOURNAISE
ENA REÛNION. A DRETA E BAISH,
ES SUES COLADES DE LÀVES.

17

Islàndia ei sonque ua part des volcans que son en activitat en mon. Que n'i a quauqui milierats que son actius ena planeta, e tanben ben apròp nòste.

En Sud d'Itàlia que i a er Etna, en Sicília, e eth Vesuvi ath pè dera vila de Nàpols. Er Etna qu'ei en activitat e qu'a coneishut erupcions non hè pas guaire temps. Es que demoren apròp qu'ac saben e eth volcan qu'ei susvelhat en permanéncia.

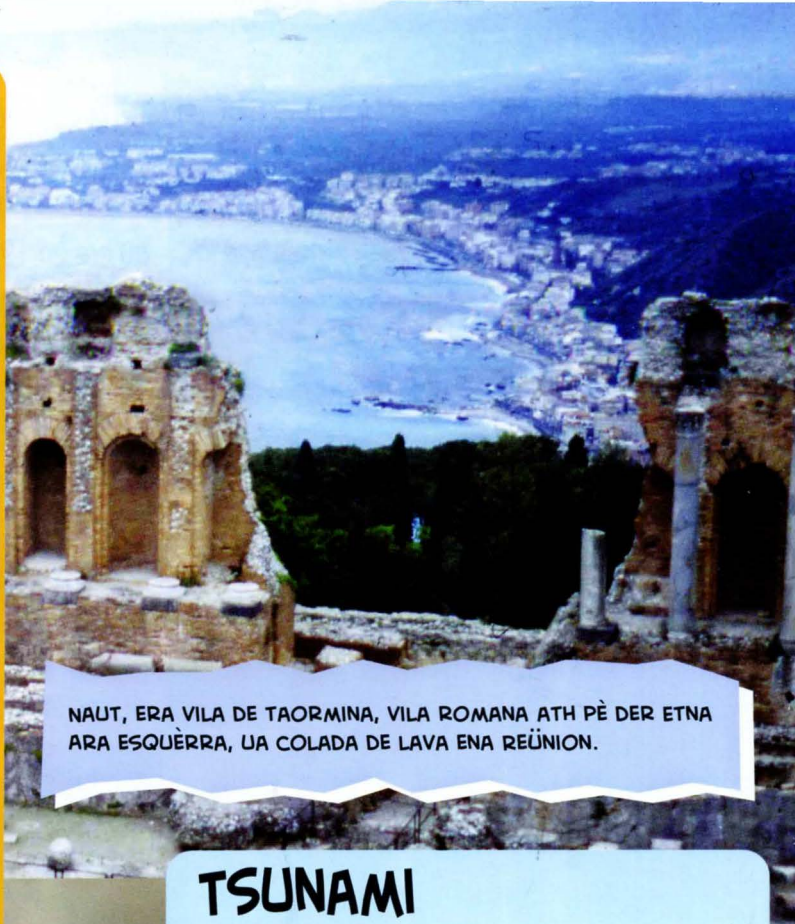
Que se parle aué de 1500 volcans que son en activitat peth mon, çò que vò dèder volcans qu'an agut ua activitat pes 10 000 ans passats. 600 qu'an agut ua erupcion des dera Antiquitat.

Que i a tanben volcans que son dejós dera mar. Que son ben nombrosi mès pas toti coneishuts. A còps i a ua isla que ges dera aigua e ei un volcan que campe pòc a pòc. Non passe cap guaire soent mès i a per exemple ua isla que se ditz La Reünion que gesquec dera aigua i a tres milions d'annades. Ei un volcan.

Qu'ei com eth Mauna Kea en Hawai que hè mès de 10 000 mètres de nautada dera base enquiath cap. Mès era base qu'ei a 6 000 mètres dejós dera aigua e que i a 4 000 mètres ath dessús dera aigua.

Ena Reünion, ath volcan li'n diden « Piton de la Fournaise » qu'ei eth mès actiu deth mon. A ua erupcion cada dus ans de mieja.

NAUT, ERA VILA DE TAORMINA, VILA ROMANA ATH PÈ DER ETNA
ARA ESQUÈRRA, UA COLADA DE LAVA ENA REÜNION.

TSUNAMI

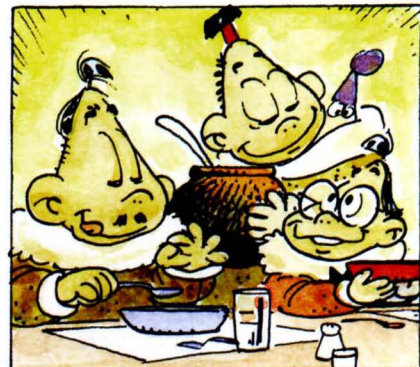
Que i a un volcan sosmarin en Euròpa ; ei ena Mediterranèa, enter Nàpols e Sicília. Que hè 3 000 mètres de nautada. Mès qu'a eth cap a 450 mètres dejós dera aigua. Eth Marsili, atau que se ditz, non a pas coneishut cap d'erupcion que sigue ena memòria des òmes. Totun qu'an detectat recentament ua activitat mès intensa deth volcan. Era cramba magmatica qu'a creishut. Se per cas es parets deth volcan se henessen, i aurie un risc d'explosion e d'esbauç. E aqueth esbauç deth volcan sosmarin provocarie de segur un tsunami. Mès arrés sap se pòt arribar deman, en dètz ans, en cent ans, o mès encara.

Eth volcan mès explosiu ena istòria coneishuda qu'ei eth Krakatau en Indonèsia. En 1883 qu'explosèc ath cap de quauqui mesi d'activitat. Eth tapatge dera explosion s'entenec a mès de 4 800 quilomètres. Diden qu'era explosion siguec 20 000 còps era potència dera bomba de Hiroshima.

Pòl-Emili

19

Gorrin e Pipaut

